

POZNOANTIČNO GROBIŠČE V TEURNIJI

GERNOT PICCOTTINI

Landesmuseum für Kärnten Klagenfurt (Celovec)

Izkopavanja, ki jih je vodil med leti 1910—1913 Rudolf Egger v Teurniji, so bila po odkritju zgodnjekrščanske pokopališke bazilike, dalje, objektov na tako imenovanem Melcherfeldu in po delnem odkopu poznoantičnih stavb in obzidja na severni strani Holzberga začasno prekinjena. Leta 1926 je izkopal v bližnjem Lendorfu majhen, starosvetno grajen, Marsu posvečen tempelj; tu izkopane najdbe so razstavljene v muzeju, ki je bil med tem zgrajen nad delom pokopališke bazilike.

Nova izkopavanja Koroškega deželnega muzeja od 1971 dalje niso nadaljevala Eggerjevih raziskav na platoju Holzberga, ampak so zastavila zunaj mestnega jedra Teurnije, tik Holzberga na vzhodu, po terasah, ki padajo od zahoda proti vzhodu (parceli št. 1094 in 1146, k. o. Lendorf). Tukaj so namreč pri obdelavi polj često naleteli na ostanke zidov in na keramične fragmente (sl. 1).

Izkopavanja so potekala doslej pet let, 1971, 1972 in 1974 v oktobru, 1973 in 1975 v septembru in oktobru. V teh kampanjah smo ugotovili ostanke rimskodobnih stavb, ki smo jih raziskali na prostoru 50 × 60 m in jih lahko po dosedanjih izsledkih tolmačimo kot obsežno rimsko vilo.

Pri tem stavbnem kompleksu, ki obsega več prostorov in majhno notranje dvorišče, so opazne tri izrazitejšje gradbene periode, od katerih datiramo prvo še v klavdijsko epoho, torej v čas neposredno po tem, ko je Teurnija postala avtonomni *municipium Claudium Teurnia*, okoli leta 45 n. š. Porušene so bile stavbe v drugi polovici 3. stoletja, domnevno ob alamanskih vpadih, ki jih je bilo čutiti tudi na tem področju.

Ni namen tega pregleda analizirati rimskodobne stavbne ostanke in pripadajoče najdbe, ampak poznoantično grobišče najdeno na istem arealu, v ruševinah vile in v njenem zasipu. Do sedaj je bilo najdenih 111 skeletnih grobov, med temi 32 s pretežno okrasnimi dodatki. Objava navedenih najdb je upravičena, čeprav ne moremo z gotovostjo trditi, da je grobišče izkopano v celoti.

M. F. Jabornegg-Altenfels je v svoji leta 1861 objavljeni študiji o Teurniji prvič poročal, da so na terasasto oblikovani vzhodni strani Holzberga često našli »grobišča« in je za to mesto v svoji leta 1870 objavljeni knjigi *Kärntens*

1 Teurnia, pogled na raziskovalno področje pred izkopavanji 1971. —
Teurnia, Ansicht des Geländes zu Beginn der Ausgrabungen 1971

römische Alterthümer na načrtu »Ruševine rimskega mesta Teurnia« (posneto leta 1868) z opombo 4 posebej označil: »Pokopališče in najdišče grobišča«.

Podobno izvemo iz poročila o izkopavanjih Fritza Pichlerja iz leta 1876, kjer je na »Ertelfeldu« omenjenih nekaj ostankov skeletov, verjetno brez pridatkov. Na novem načrtu, objavljenem v *Mitteilungen der k. k. Central-Commission* (1883), ki je v isti obliki ponatisnjen tudi v *Kunsttopographie des Herzogthums Kärnten*, so pod črko g označena mesta, ki se ujemajo z Jaborneggovimi podatki: »kjer so bila najdena grobišča«. Brez dvoma je ta teren identičen s sedanjimi parcelami št. 1094 in zahodnim delom št. 1146 današnje k. o. Lendorf, ker je bila uporabljena za takratne posnetke katastrska mapa kot osnova površinske tehnične meritve.

Zaradi navedenega nismo bili presenečeni, ko smo med prvo raziskovalno kampanjo 1971 v območju JV dela vile, v prostorih A, C, D/7 in F našli ostanke skeletov (grobovi 1—11/71), ki pa so bili zaradi plitve lege ob poljskih delih toliko poškodovani, da natančnejša datacija, ker ni bilo pridatkov, ni bila mogoča.

Stratigrafsko smo ugotovili, da so bili grobovi vkopani v zasipno plast uničene tretje gradbene faze rimske stavbe in da so v večini primerov uporabili zidove kot grobne stene. Pri tem zbuja pozornost stene grobov 1, 2/71, ki so iz ozkih, toda skrbno zidanih zidov iz lomljenca način, ki ga pri drugih grobovih nismo zasledili.

Večinoma nepoškodovane grobove smo našli, ko smo v naslednjih kampanjah (1972—1975) preiskali SZ del vile, ki je bil zaradi nagnjenega terena prekrit z močno plastjo nasipnega materiala. Tu so bili grobovi skoraj povsod posebej gosti v prostorih D/4, D/10 in D/11, kjer je bilo nakopičenih kar 15, 37 in 13 grobov. Stratigrafska slika je bila enaka kot pri grobovih v prostorih A, C, D/7 in F, le da so bili skeleti nepoškodovani in da smo v štirih raziskovalnih kampanjah odkrili 32 grobov z okrasnimi pridatki. Vzhodno od te terase nismo našli več grobov, tako da imamo grobove v prostorih A, C, D/7 in F začasno za izjeme.

V petih raziskovalnih kampanjah je bilo odkritih skupaj 111 grobov, ki jih po posameznih letih razdelimo kot sledi:

1971:	11 grobov; s pridatki: 0
1972:	22 grobov; s pridatki: 10
1973:	27 grobov; s pridatki: 7
1974:	19 grobov; s pridatki: 3
1975:	32 grobov; s pridatki: 12
111 grobov; s pridatki: 32	

Grobovi s pridatki niso združeni na enem prostoru, temveč ležijo neenakomerno porazdeljeni med grobovi brez pridatkov in so tudi enako usmerjeni kot ti. Kot kažejo antropološke raziskave so vsekakor v 30 grobovih s pridatki skeleti ženskega spola, medtem ko imamo med 79 grobovi brez pridatkov tako moške kot ženske skelete. Natančen procent delitve moških in ženskih grobov oziroma ženskih grobov s pridatki in brez pridatkov bo predložen po opravljenih antropoloških raziskavah celotnega skeletnega materiala.

Doslej lahko domnevamo le, da so skeleti z okrasnimi pridatki pripadali morda socialno višji plasti, čeprav se ti grobovi, kot sem že omenil, od drugih na zunaj ne razlikujejo. Na drugi strani so bile lahko vzrok temu, da so nekaterim mrtvim dali v grob okrasne predmete oziroma dele noše, zaostale kultno-religiozne predstave romaniziranega prebivalstva, kajti v romanskem oziroma italiskem območju južno od Alp in na predalpskem prostoru so zaradi kristjanizacije redno pokopavali mrtve brez pridatkov. Torej so tu dobro vidne razlike v načinu pokopavanja romaniziranega prebivalstva v nasprotju z romanskim.

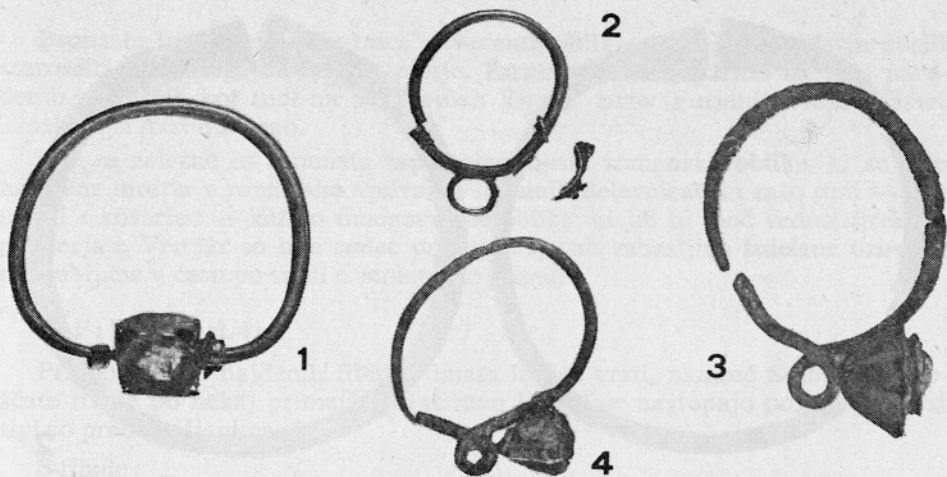
Glede na to, kako pogosto najdemo posamezne okrasne predmete v 32 grobovih s pridatki, lahko sestavimo naslednje skupine:

A. uhani — 20 kosov	D. prstani — 6 kosov
B. zapestnice — 12 kosov	E. igle za spenjanje obleke — 6 kosov
C. fibule — 10 kosov	F. ogrlice — 5 kosov

Podajamo kratko analizo posameznih grup.

A. U h a n i (sl. 2)

Skupno 20 najdenih uhanov ima štiri različne oblike, katerih tipični primerki so na sl. 2. Razlikujemo: 1. uhane s poliedrom, 2. srebrne uhane s košarico, 3. bronaste uhane z votlo košarico in 4. s polno košarico. Za vse tipe uhanov lahko navedemo paralele z grobišč Bled-Pristava, Rifnik, Kranj,

2 Uhani. — Ohrringe

Ibligo-Invillino kot tudi iz posameznih grobnih najdb na Koroškem. Uhani z grobišča v Teurniji kažejo torej izrazite paralele s poznoantičnimi grobišči v južnem predalpskem prostoru, ki so vsa datirana v 6. stoletje, posebno v čas nekaj po sredi tega stoletja. S tem je dana tudi opora za datacijo teurnijskega grobišča. Vsekakor zbujajo pozornost enostavnejše oblike, ki jih ugotavljamo pri uhanih s poliedrom in bronastih uhanih s košarico in bi morda lahko kazali na tukajšnje alpske delavnice. Z alpsko zaostalostjo v zvezi je pač tudi dejstvo, da so od dvajsetih uhanov le štirje srebrni, vsi ostali pa bronasti.

B. Zapestnice (sl. 3)

Od 12 najdenih zapestnic je 6 bronastih in 6 železnih. Vse so ležale na prostoru leve podlakti skeleta. Dveh zapestnic pri istem skeletu nismo našli. Sl. 3 kaže posamezne tipe obročev:

Bronaste zapestnice:

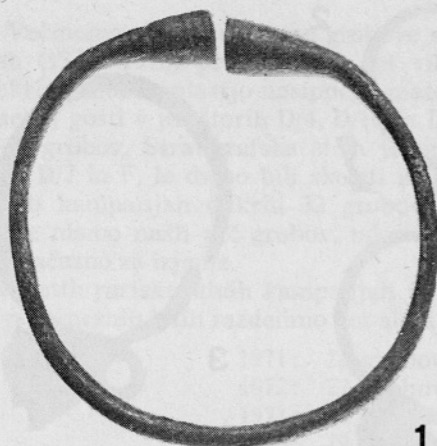
Vse bronaste zapestnice so odprte in imajo deloma trombasto oblikovane odebeljene konce z različnim okrasom. Pri bronastih zapestnicah imamo štiri tipe:

1. zapestnice z odebeljenima koncema in okrašene s krožnimi brazdami;
2. zapestnice z odebeljenima koncema in okrašene s krožnimi brazdami oziroma progastim ornamentom;
3. zapestnice s komaj odebeljenima koncema, okrašene z brazdami in krožci s piko;
4. zapestnice s koncema v obliki kaple.

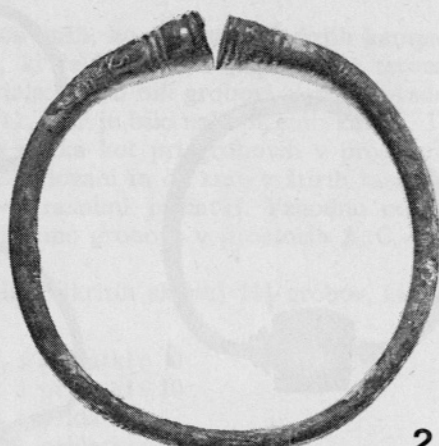
Železne zapestnice:

Vse železne zapestnice so precej debelejšje kot bronaste, toda ravno tako odprte. Razlikujemo dva tipa:

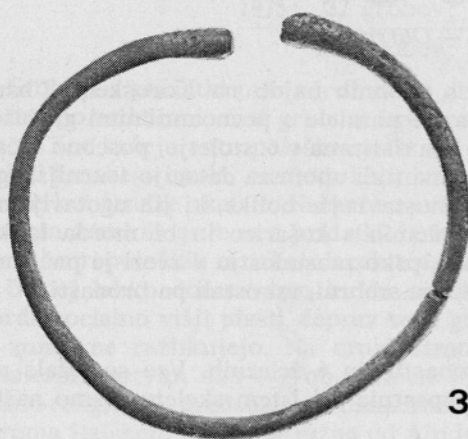
5. zapestnice z lahno odebeljenima koncema,
6. spiralno oblikovane zapestnice.

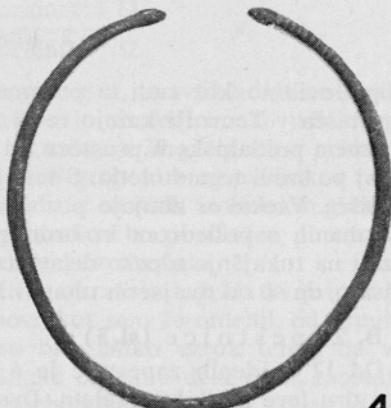
1

2

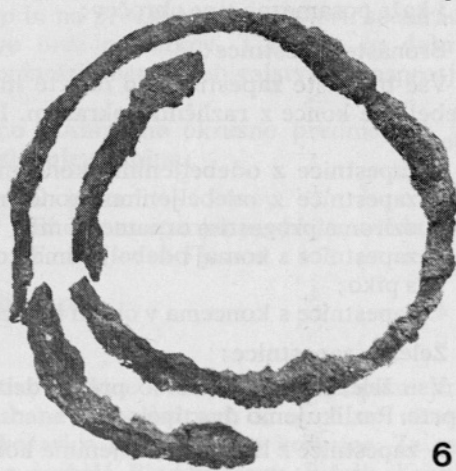
3

4

5

6

3 Bronaste in železne zapestnice. — *Bronze- und Eisenarmreifen*

Bronaste in železne zapestnice navedenih oblik so v 5. in 6. stoletju nosili staroselci, toda segajo še v 7. stoletje. Paralele zanje najdemo na prej navedenih grobiščih kot tudi na nekropolah Vranje, Erto (Furlanija) in še Castel Trosino pri Ascoli Piceno.

Gre za železne in bronaste zapestnice alpsko-romanske oblike, ki so bile narejene morda v romansko vplivanih lokalnih delavnicah in zato tudi — kot uhani s košarico — kažejo mnogovrstne oblike, ki jih ni moč vedno direktno primerjati. Vendar so bile sodeč po primerjavah zanesljivo izdelane oziroma uporabljane v času po sredi 6. stoletja in pozneje.

C. Fibule (sl. 4)

Pri skupno 10 najdenih fibulah imata le dve vrsti, namreč S-fibule in ploščate fibule po nekaj primerkov, medtem ko ostale nastopajo posamično. Vsi tipi so predstavljeni na sl. 4.

S-fibule:

Na vseh treh primerkih imamo sledove, ki kažejo da so bile pozlačene v ognju, dve fibuli imata almandinske vložke v očeh oziroma ob straneh fibule. Pri prvi fibuli gre za splošno germanski tip, ki ga ne moremo pripisati nekemu določenemu plemenu; datiramo ga v čas po sredi 6. stoletja. Druga S-fibula pripada tipu Varpalota oziroma Kipfenberg-Anhausen, ki jo hkrati označujemo za langobardsko iznajdbo in ustreza času po sredi 6. stoletja. Tip, ki mu pripada tretja fibula, kaže podobno razširjenost in datacijo. Kot obe prejšnji se dá dobro primerjati s podobnimi kosi na grobišču Kranj-Lajh pa tudi na najstarejši langobardski nekropoli San Giovanni v Čedadu. To nam omogoča datacijo v prva desetletja druge polovice 6. stoletja.

Naslednja fibula v obliki ptiča (4) pripada običajnemu tipu in jo lahko datiramo v čas od začetka do sredine 6. stoletja.

Bronasta fibula v obliki goloba (5) z razprostrtimi krili, ki jo krasijo krožci s piko je izpeljana iz ene poznoantičnih fibul te oblike; takšne fibule v obliki goloba so kot mediteranska, poznoantično-bizantinska oblika nakita tipične za rimske ženske grobove iz 6. in 7. stoletja.

Naslednje ločne fibule ustrezajo tipu Keszthely-Racalmas; netipični so samo krožci s pikami na nogi, ki je sicer okrašena z langobardsko živalsko glavo. To dejstvo bi zopet utegnilo kazati na domače delavnice.

Bronasto fibulo, ki pripada tipu z isto širino loka in noge (7) so pravzaprav uporabljali v 5. stoletju; toda na primeru vzhodnogotskih ločnih fibul z izrastki, ki imajo razen izrastkov enako obliko in pripadajo zgodnjemu 6. stoletju, bi vendar lahko domnevali, da taka oblika fibule že sega v ta čas. Seveda bi lahko bila ta fibula tudi star predmet, kar ne pomeni, da bi celotno grobišče Teurnije lahko datirali v zgodnejše obdobje.

Star predmet, ki ga je nosilka podedovala, je brez dvoma ploščata fibula, na kateri je upodobljen trojaon (8). Paralele do sedaj ni bilo mogoče najti, toda izbira motiva jasno kaže na antične tradicije, pri čemer mislimo na upodobitve z reverov novcev v okviru tipa *Virtus exercituum* iz prve polovice 4. stoletja.

4 Razni tipi fibul. — *Fibeltypen*

Majhne, votle ploščate fibule (9), med katere spada fibula z orlom, se pojavljajo predvsem pri romanskem prebivalstvu vzhodnoalpskega prostora; primerjave, manj za podobo na prednji strani kot za obliko fibule, so znane z grobišč Rifnik in Kranj-Lajh. Vsekakor dopušča zelo enostavno upodobljeni orl na teurnijski fibuli domnevo, da gre tudi tu za domačo delavnico.

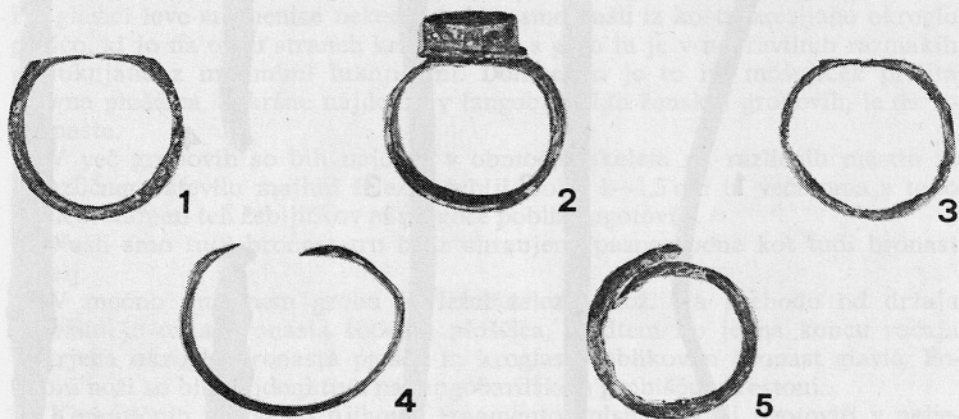
Zadnja od najdenih fibul je ploščata bronasta fibula z okrasom iz steklene paste v sredini (10). Tako tanke ploščate fibule so preprosti posnetki plošč iz zlate pločevine v merovinških grobovih 7. stoletja. Vendar se zdi, da lahko v ploščati fibuli iz Teurnije vidimo povezavo s fibulami iz romanskih ženskih grobov alpskega področja; te so sicer včasih večje, imajo pa večkrat prav

takšno sredinsko izbočenje, kot je na primerku iz Teurnije. Zato bi lahko to fibulo pripisali še drugi polovici 6. stoletja, kajti proti dataciji v 7. stoletje govorijo že zgodovinski dogodki v tem prostoru ob koncu 6. stoletja.

Tako vidimo pri fibulah z grobišča v Teurniji podobno sliko kot smo jo opazili že pri uhanih in zapestnicah; kar se tiče datacije in tipologije sodijo razen obeh domnevnih starinskih kosov v okvir drugih okrasnih predmetov; S-fibule kažejo na import z juga v smislu enostavnih gospodarskih odnosov z langobardskim kraljestvom v zgornji Italiji. Nekateri primerki izdelani sicer v okviru alpsko-romanskega oblikovnega zaklada pa imajo nekaj posebnosti, ki kažejo na domačo produkcijo.

D. Prstani (sl. 5)

Najdenih je bilo pet bronastih prstanov. Štirje so bili nekoč okrašeni z nastavkom, ki se je ohranil samo pri enem primerku (2), pri katerem vidimo okrogel, moder kos stekla, uokvirjen s tankim pasom bronaste pločevine. Samo en prstan ima presegajoče konce in je bil brez nastavka (5). Za pet

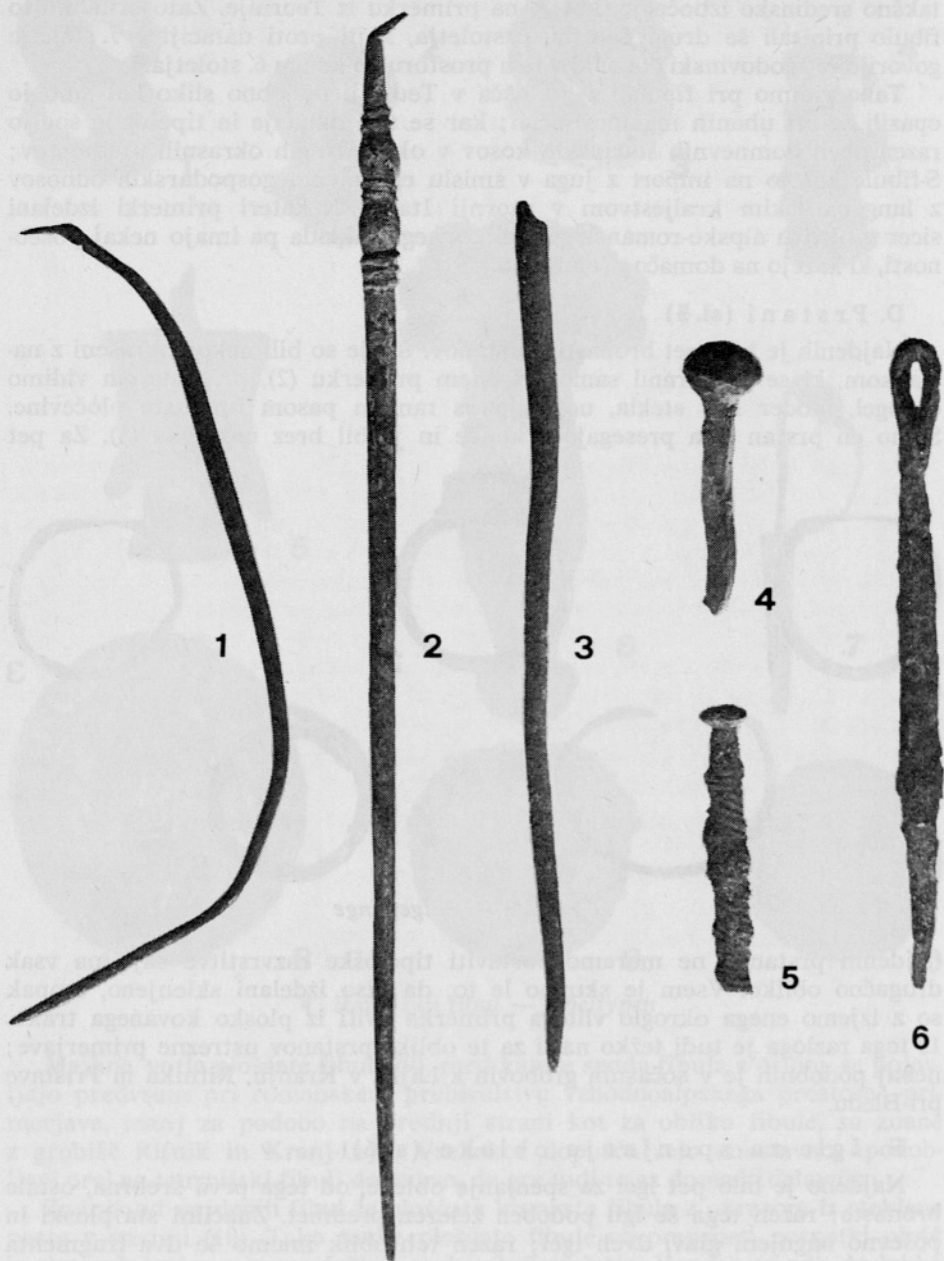

5 Prstani. — *Fingerringe*

najdenih prstanov ne moremo postaviti tipološke razvrstitve saj ima vsak drugačno obliko. Vsem je skupno le to, da niso izdelani sklenjeno, ampak so z izjemo enega okroglo vlitega primerka uviti iz plosko kovanega traku. Iz tega razloga je tudi težko najti za te oblike prstanov ustrezne primerjave; nekaj podobnih je v sočasnih grobovih z Lajha v Kranju, Rifnika in Pristave pri Bledu.

E. Igle za spenjanje obleke (sl. 6)

Najdeno je bilo pet igel za spenjanje obleke, od tega prva srebrna, ostale bronaste; razen tega še igli podoben železen predmet. Značilni sta ploski in poševno nagnjeni glavi dveh igel; razen teh oblik imamo še dva fragmenta igel z betičasto oziroma z lečasto glavo (4, 5) kot tudi iglo s trnastim nastavkom na topem koncu (3). Za imenovane tipe imamo primerjave iz Invillina, Kranja (Lajh), Bleda (Pristava), Rifnika in Castel Trosina. Iglasto oblikovan

6 Igle za spenjanje oblačil. — Gewandnadeln

predmet iz železa (6) ima na topem koncu iz plosko skovanega upognjenega dela izoblikovano ovalno uho; igla ima oglat presek. Ne moremo z gotovostjo reči, ali se je predmet uporabljal kot igla za spenjanje ali šivanje, ker gre za edino najdbo te vrste na celotnem grobišču. Drugače je pri grobišču v Lajhu v Kranju, kjer je bil takšen predmet večkrat najden.

F. Ogrlice (sl. 7)

Od vseh petih ogrlic skupaj je 69 jagod, ki so skoraj izključno iz steklene paste različnih barv; samo tri jagode so iz jantarja. Podobne kot tudi enake oblike jagod najdemo na grobiščih Pristava pri Bledu, Rifnik, Invillino, Lajh v Kranju in so datirane v 6. stoletje, pri čemer imamo tudi razločno kontinuiteto v zgodnjesevrednjeveških grobovih 7. in 8. stoletja.

Ostali pridatki

Pri dveh skeletih so bili obakrat za lobanjo najdeni majhni bronasti obročki, enkrat štirje, drugič eden, ki jih pa ne moremo natančneje opredeliti. Pri glaviči leve stegenice nekega skeleta smo našli iz kosti izrezljano okroglo ploščo, ki jo na obeh straneh krasi krožci s piko in je v nepravilnih razmakih preluknjana z majhnimi luknjicami. Domnevno je to na mošnjiček prišita krovna ploščica, kakršne najdemo v langobardskih ženskih grobovih, le da so bronaste.

V več grobovih so bili najdeni v območju skeleta na različnih mestih in v različnem številu majhni železni žebliji, dolgi 1—1,5 cm in večinoma s topo konico. Namen teh žebličkov ni mogoče pobliže ugotoviti.

Našli smo tudi bronast trn brez ohranjene pasne spone kot tudi bronast žebelj.

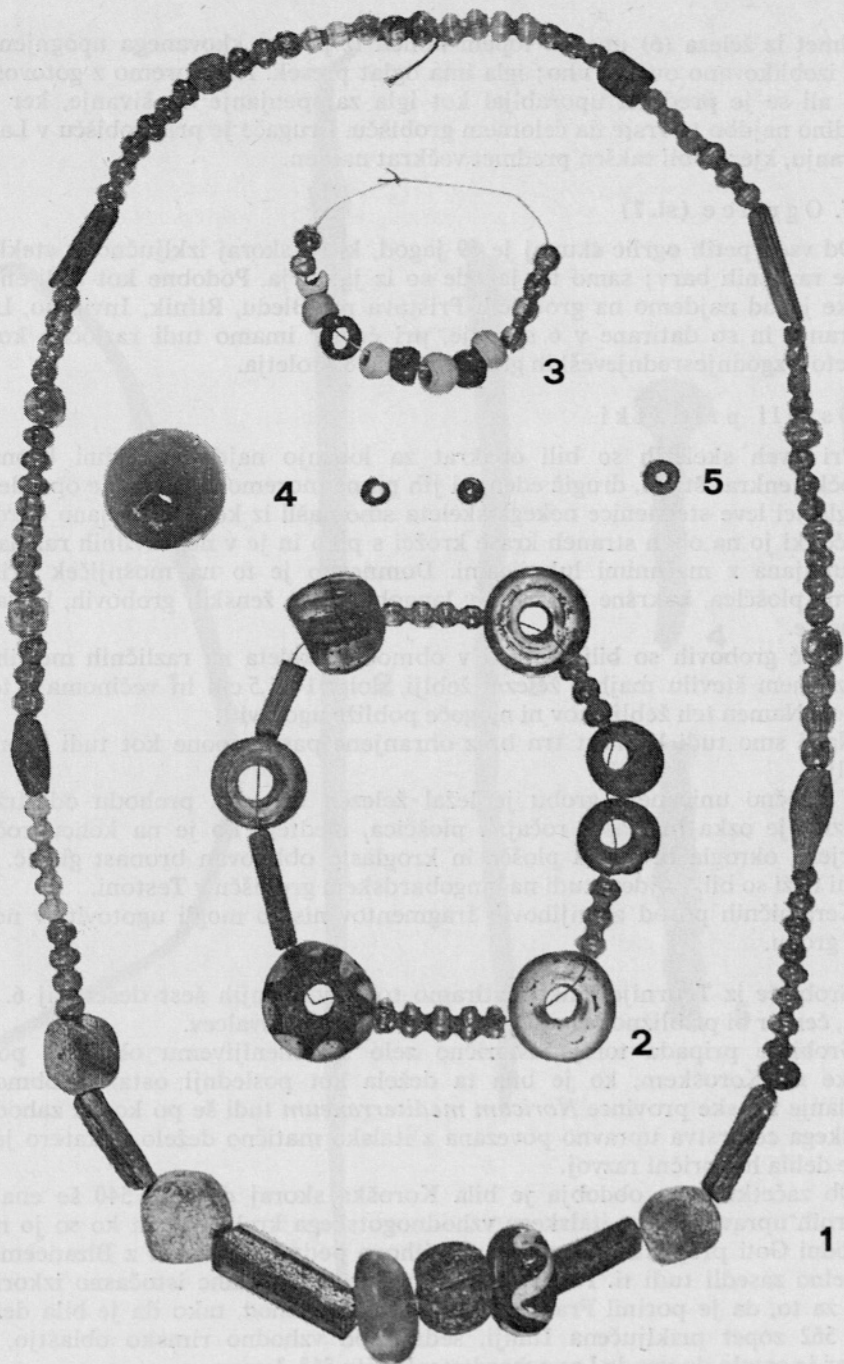
V močno uničenem grobu je ležal železen nož. Na prehodu od držaja k rezilu je ozka bronasta ročajna ploščica, medtem ko je na koncu ročaja pritrjena okrogla bronasta plošča in kroglasto oblikovan bronast glavič. Podobni noži so bili najdeni tudi na langobardskem grobišču v Testoni.

Keramičnih posod ali njihovih fragmentov nismo mogli ugotoviti v nobenem grobu.

Grobišče iz Teurnije lahko datiramo torej v zadnjih šest desetletij 6. stoletja, čemur bi približno pripadale tri generacije prebivalcev.

Grobišče pripada torej historično zelo spremenljivemu obdobju pozne antike na Koroškem, ko je bila ta dežela kot poslednji ostanek območja nekdanje rimske province *Noricum mediterraneum* tudi še po koncu zahodno-rimskega cesarstva upravno povezana z italško matično deželo, s katero je še dalje delila historični razvoj.

Ob začetku tega obdobja je bila Koroška skoraj do leta 540 še ena od severnih upravnih enot italškega vzhodnogotskega kraljestva in ko so jo nato Vzhodni Goti prepustili Frankom za njihovo podporo v borbi z Bizancem, so jo delno zasedli tudi ti. Poraz Vzhodnih Gotov je Bizanc istočasno izkoristil tudi za to, da je porinil Franke zopet nazaj na zahod, tako da je bila dežela leta 562 zopet priključena Italiji, sedaj pod vzhodno rimsko oblastjo, pri čemer je ostalo do vpada Langobardov v Italijo 568. leta.

7 Ogrlice. — Perlenketten

V času langobardskega gospostva v Italiji je bila Koroška verjetno pod njihovim vplivom, vendar ni bila mejna provinca tega drugega germanskega kraljestva v Italiji; kar se tiče uprave je bila več ali manj prepuščena sama sebi in je tvorila politični vakuum, saj so direktne meje langobardskega kraljestva na severu segale samo do južnega roba Alp, kjer so jih čuvali številni dokazani kasteli, od katerih leži samo Hoischhügel pri Meglarjih-Meclaria na današnjih koroških tleh. Opirajoč se na vire moramo odkloniti domneve o langobardskih kastelih v notranjosti Koroške, kar pa vsekakor ne izključuje različnih trgovskih povezav, kot kažejo npr. S-fibule na grobišču iz Teurnije. V tem času je zaradi propada civilno politične oblasti, uprava južnonoriškega prostora oziroma reševanje važnejših vsakdanjih problemov v rokah škofov, katerih dieceze teritorialno ustrezajo mestnim področjem starih municipijev Viruna in Teurnije.

Te historične danosti trajajo v poslednje desetletje 6. stoletja; po letu 591, v katerem je Teurnia zadnjič omenjena v antiki, pridrejo v južni vzhodnoalpski prostor Slovani, ki jih Avari potisnejo z jugovzhoda ob Savi in Dravi navzgor in razrušijo poslednje centre poznoantične romanske kulture. Za nekaj let kasneje poroča Pavel Diakon o bitkah med Slovani in od zahoda pritiskajočimi Bajuvari v prostoru Pustertala in pri Aguntu. Ti dogodki pomenijo za Koroško in za prebivalstvo, ki je takrat živelo na njenem prostoru v kulturnem, sociološkem in političnem pogledu globoko cezuro. Če to povežemo z obravnavanim grobiščem in hkrati analiziramo na njem najdene okrasne pridatke, moramo reči, da je njegovo nadaljevanje v 7. stoletje prav neverjetno.

V tem času so prebivalci Teurnije uporabili za naselitev nekdanje cesarsko-dobno mesto, ki je stalo na Holzbergu in bilo pač že v začetku 5. stoletja z utrdbenimi deli spremenjeno v kastrum. Mesto je že pred letom 511 postalo sedež provincialne uprave, kar je bilo pogojeno z opustitvijo nekdanjega provincialnega središča Viruna na Gosposvetskem polju, ki ni bilo utrjeno in zato nevarno. Oznacba »metropolis Norici« kaže na to, da je bila edino večje in predvsem zavarovano mesto celotnega območja. Rudolf Egger je v okviru svojih izkopavanj v letih 1911 do 1913 kastrum delno izkopal, in sicer obzidje in posamezne stavbe v notranjosti ter ugotovil njegove mere. V teku 5. stoletja je bila zgrajena zunaj mestnega obzidja znana pokopališka bazilika, že prej pa je morala biti zgrajena v notranjosti kastruma škofovska cerkev, čeprav njena lega danes še ni znana. Majhno pokopališče, ki ga je Rudolf Egger izkopal okoli pokopališke cerkve, je bilo po vsej verjetnosti pokopališče teurnijskega prebivalstva nekako v 5. stoletju, kajti oblike grobov sestavljenih s kamnitimi ploščami in pokopi v kamnitih krstah ter skoraj popolno pomanjkanje pridatkov pri mrtvih govorijo za zgodnejšo datacijo. V območju tega grobišča je bila najdena samo ena križna fibula z ornamentom krožcev s piko na prednji strani kot tudi bronast uhan, ki ni ohranjen niti podrobneje opisan. Na podlagi datacije križne fibule bi lahko domnevali, da predstavlja to grobišče prehod h grobišču 6. stoletja na vzhodni strani Holzberga. Grobovi 4. stoletja in časa pred njimi, ki še niso najdeni, ležijo pač ob antičnih izpadnih cestah v smeri *Viruna*, *Agunta* oziroma *Juvava*. O tem, da obstajajo in da imajo nekateri kvalitetno arhitektonsko obliko, pričajo številni v pozno antičnem obzidju kastruma kot spolije vgrajeni deli grobne arhitekture kot tudi podobni spome-

niki, ki so vzdani v novodobna poslopja v območju Sv. Petra v Lesu (St. Peter in Holz).

Sedaj odkrito grobišče 6. stoletja vsebuje torej pokope približno treh generacij tistega prebivalstva Teurnije, ki je v navedenem času živela v kastrumu na Holzbergu, predvsem v enostavnih pozno antičnih stavbah, ki jih je odkril R. Egger. To prebivalstvo je pripadalo večinoma domorodnemu, skozi stoletja romaniziranemu ljudstvu in je posedovalo, kot kaže grobni inventar, tudi za to plast karakteristični okras in nošo. Tudi dejstvo, da v moških grobovih nimamo tipične opreme kot je orožje in podobno, kaže prav tako na to prebivalstvo in njegove značilnosti, kar vidimo iz ureditve grobov in načina pokopov. Pri različnih okrasnih predmetih in noši žensk, ki jih lahko primerjamo z navedenimi grobišči istega časovnega horizonta, pa vendar vzbujajo v mnogih primerih pozornost enostavnejše predstave in način okraševanja, po čemer se od njih razlikujejo in jih zato lahko verjetno tolmačimo kot proizvodnjo staroselskih domačih delavnic.

Glede na različne v grobovih najdene okrasne pridatke lahko dalje domnevamo, da so romanizirani prebivalci zaradi zaostalih kulturnih predstav v nasprotju z običajem krščanske oblike pokopa, mrtvim posamezno prilagali okrasne pridatke oziroma da so mrtve pokopavali v njihovi noši in z njihovim okrasjem.

Poseben pomen teurnijskega grobišča je tudi v dejstvu, da je prvo grobišče tega obdobja, ki je bilo raziskano v notranjosti jugovzhodno alpskega prostora. Primerjava z grobišči iz istega časa v južnem predalpskem svetu kaže, da vladajo v celotnem opisanem področju v tem obdobju relativno podobne etnične in kulturne razmere.

S Koroške poznamo za ta čas dosedaj le nekaj posameznih najdb iz grobov pri Lamprechtstoglu, v Grassnu (Gemeinde St. Veit an der Glan), in iz Völkendorfa pri Beljaku (Villach); brez dvoma pa obstajajo podobna grobišča tudi v bližnji okolici drugih znanih pozno antičnih naselbin in utrdb v deželi kot v območju Gosposvetskega polja (Grazer Kogel, Ulrichsberg), Hemmaberga, v območju Dola pri Bistrici ob Dravi (Duell bei Feistritz) kot tudi v okolju Hanjževega vrha pri Megvarjah (Hoischhügel bei Maglern).

Tako pomeni odkritje in raziskava tu na kratko opisanega grobišča Teurnije tudi odločilen doprinos h kulturni zgodovini Koroške v času pozne antike.

DAS SPÄTRÖMISCHE GRÄBERFELD VON TEURNIA

Der hier wiedergegebene Text entspricht in erweiterter Form einem am 23. April 1976 in Ljubljana gehaltenen Vortrag im Rahmen des Colloquiums »Die Ostalpen in der Spätantike«; der Vortrag wurde inzwischen in deutscher Sprache im Sammelband *Unvergängliches Kärnten* (Klagenfurt 1976) 28–36 abgedruckt, weshalb hier nur die slowenische Version vorgelegt ist. Gleichzeitig stellt dieser Aufsatz jedoch eine Kurzfassung der inzwischen erschienenen umfassenden Publikation — G. Piccottini, *Das spätantike Gräberfeld von Teurnia, St. Peter in Holz*, Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie, 66 (Klagenfurt 1976) — dar, weshalb hinsichtlich des Abbildungsmaterials und des Anmerkungsapparates auf dieses Buch verwiesen sei.